

ความเป็นเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

Mega Trends

การคาดการณ์ประชากรในเขตเมืองของประเทศไทย

ปี 2015

สัดส่วนประชากรในเขตเมืองร้อยละ 48

ปี 2050

สัดส่วนประชากรในเขตเมืองร้อยละ 70

ความเป็นเมืองเป็น Mega trends สำคัญที่เกิดขึ้นทั่วโลก มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง เป็นผลจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจและโครงสร้างของระบบขนส่ง ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเกิดการย้ายถิ่นฐานเข้าสู่เมืองมากขึ้น World Urbanization Prospects คาดการณ์ว่าในปี 2050 ประชากรโลกที่อาศัยในเขตเมืองจะเพิ่มขึ้นเป็น 6.7 พันล้านคน หรือร้อยละ 66 ของประชากรโลก สำหรับประเทศไทยสัดส่วนประชากรในเขตเมืองจะเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 48 ในปี 2015 เป็นร้อยละ 70 ในปี 2050

- ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของเมืองระยะสั้น ได้แก่ การลงทุนโครงสร้างพื้นฐานอย่างทั่วถึง เทคโนโลยีใหม่ๆ การลงทุนของบริษัทข้ามชาติระยะยาว ได้แก่ ความทันสมัยของเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจกระบวนการเปลี่ยนผ่านในภาคเกษตรกรรม

- ผลกระทบจากการขยายตัวของเมืองก่อให้เกิดเปลี่ยนผ่านทางเศรษฐกิจและสังคมในหลายมิติ อาทิการเคลื่อนย้ายแรงงาน การบริโภคในประเทศที่เพิ่มขึ้น เกิดพื้นที่การเมืองและวัฒนธรรมใหม่ๆ ทั้งนี้ การขยายตัวของสังคมเมืองมีผลให้เกิดความแออัดจากการกระจุกตัวของประชากร ระดับความเหลื่อมล้ำเพิ่มสูงขึ้นในเขตเมือง โดยเฉพาะความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ของประชากรเมือง เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนเพิ่มมากขึ้นปัญหาการขาดแคลนที่อยู่อาศัย รวมทั้งปัญหาการเข้าถึงบริการจากภาครัฐที่ไม่ทั่วถึง

- ความเป็นเมืองจะเป็นตัวกระตุ้นในการเพิ่มความเสี่ยงต่อการเข้าสู่ภาวะคนไร้บ้าน จากแผนงานบูรณาการยุทธศาสตร์เป้าหมาย (Spearhead) ด้านสังคม คนไทย 4.0 สนับสนุนโดยสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปีงบประมาณ 2563 คาดการณ์ว่า ภาพของเมืองในอนาคตจะมีคนไร้บ้านและกลุ่มคนเปราะบางที่เสี่ยงต่อการไร้บ้านเพิ่มขึ้น เป็นผลจากแนวโน้มความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจสังคมในเขตเมืองที่เพิ่มมากขึ้น ค่าครองชีพและที่อยู่อาศัยในเมืองที่สูงขึ้น การเพิ่มจำนวนของครัวเรือนตัวคนเดียว (one-person household) การเข้าสู่สังคมสูงวัย ความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีในการผลิตที่ลดการใช้แรงงาน ความไม่แน่นอนทางรายได้ และพื้นที่ฟังกทางสังคมที่ลดลง รวมถึงความรุนแรงและความถี่ที่เพิ่มมากขึ้นของภัยธรรมชาติ ซึ่งจะก่อให้เกิดความเปราะบางของประชากรในเมือง ส่งผลต่อความเสี่ยงในการเป็นคนไร้บ้านที่เพิ่มสูงขึ้น ทั้งนี้ **แม้ว่าจำนวนคนไร้บ้านในประเทศไทยมีจำนวนไม่มากเมื่อเทียบกับหลายประเทศ แต่กลับพบคนไร้บ้านกระจายทุกจังหวัดในประเทศไทย** จากรายงานการประมาณการประชากรคนไร้บ้านภายใต้สถานการณ์ การระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ยังพบว่า คนไร้บ้านมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างน้อยร้อยละ 30 สะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่เพิ่มสูงขึ้น

ตารางการประมาณการประชากรคนไร้บ้านภายใต้สถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

สถานการณ์	จำนวนคนไร้บ้าน ในกรุงเทพมหานคร ก่อนเกิดสถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)	ประมาณการจำนวนคนไร้บ้านในกรุงเทพมหานคร หลังเกิดสถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)	อัตราการเปลี่ยนแปลง
สถานการณ์ที่ 1 : ธนาคารแห่งประเทศไทย (2563) พยากรณ์ว่า เศรษฐกิจหดตัว 5.3%	1,307 คน	1,307 คน	เพิ่มขึ้น 29.15%
สถานการณ์ที่ 2 : World Bank (2020) พยากรณ์ว่า เศรษฐกิจหดตัว 3-5%	1,307 คน	1,595 – 1,675 คน	เพิ่มขึ้น 22.03 – 28.15%
สถานการณ์ที่ 3 : ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจและธุรกิจ ธนาคารไทยพาณิชย์ (EIC) (2563) พยากรณ์ว่า เศรษฐกิจหดตัว 5.6%	1,307 คน	1,701 คน	เพิ่มขึ้น 30.14%

ที่มา : ประมาณการโดยแบบจำลองโอกาสในการเป็นคนไร้บ้าน (Homeless Probability Model) (พีระ ตั้งธรรมรักษ์ และคณะ, 2562) หมายถึง *ประชากรคนไร้บ้าน (พื้นที่กรุงเทพฯ) ณ ปี พ.ศ. 2558 สํารวจโดย อนรรฆ พัทธ์ธานัน และคณะ (2559)

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- ศึกษาแนวโน้มสถานการณ์ทางสังคม โดยนำบริบทความเสี่ยงอื่น ๆ มาร่วมวิเคราะห์ อาทิ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การวิเคราะห์ภาพคร้วเรือนเปราะบางในอนาคต เพื่อการวางแผนในการแก้ไขปัญหาความยากจน ลดความเหลื่อมล้ำ และยกระดับคุณภาพชีวิตประชากรทุกกลุ่มให้ดีขึ้น
- ผลักดันมาตรการให้ประชาชนเข้าถึงการจัดสวัสดิการที่ตอบสนองต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐาน และได้รับการคุ้มครอง พิทักษ์สิทธิ ไม่เลือกปฏิบัติและเท่าเทียมกันของทุกคนในสังคม

- การเตรียมความพร้อมในการพัฒนาเมืองแบบใหม่ที่ตั้งอยู่บนฐานของความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม การยกระดับเทคโนโลยี รวมถึงต้องปรับตัวและมองหาโอกาสจากการขยายตัวของความเป็นเมืองเพื่อการแข่งขันในอนาคต โดยยึดความอยู่ดีมีสุขของประชาชน

ความเป็นเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

- ความเป็นเมืองเป็น Mega trends สำคัญที่เกิดขึ้นทั่วโลก โดยมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง เป็นผลจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจและโครงสร้างของระบบขนส่ง ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต เกิดการย้ายถิ่นฐานเข้าสู่เมืองมากขึ้น World Urbanization Prospects คาดการณ์ว่า ในปี 2050 ประชากรโลกที่อาศัยในเขตเมืองจะเพิ่มขึ้นเป็น 6.7 พันล้านคน หรือร้อยละ 66 ของประชากรโลก สำหรับประเทศไทยสัดส่วนประชากรในเขตเมืองจะเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 48 ในปี 2015 เป็นร้อยละ 70 ในปี 2050

การคาดการณ์ประชากรในเขตเมืองของประเทศไทย

ที่มา : World Urbanization Prospects

- ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของเมือง ระยะสั้น ได้แก่ การลงทุนโครงสร้างพื้นฐานอย่างทั่วถึง เทคโนโลยีใหม่ๆ การลงทุนของบริษัทข้ามชาติ ระยะยาว ได้แก่ ความทันสมัยของเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจ กระบวนการเปลี่ยนผ่านในภาคเกษตรกรรม
- ผลกระทบจากการขยายตัวของเมืองก่อให้เกิดเปลี่ยนผ่านทางเศรษฐกิจและสังคมในหลายมิติ อาทิ การเคลื่อนย้ายแรงงาน การบริโภคนในประเทศที่เพิ่มขึ้น เกิดพื้นที่การเมืองและวัฒนธรรมใหม่ๆ ทั้งนี้ การขยายตัวของสังคมเมืองก็มิผลให้เกิดความแออัดจากการกระจุกตัวของประชากร ระดับความเหลื่อมล้ำเพิ่มสูงขึ้นในเขตเมือง โดยเฉพาะความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ของประชากรเมือง เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนเพิ่มมากขึ้น ปัญหาการขาดแคลนที่อยู่อาศัย รวมทั้งปัญหาการเข้าถึงบริการจากภาครัฐที่ไม่ทั่วถึง

- **ความเป็นเมืองจะเป็นตัวกระตุ้นในการเพิ่มความเสี่ยงต่อการเข้าสู่ภาวะคนไร้บ้าน** จากแผนงานบูรณาการยุทธศาสตร์เป้าหมาย (Spearhead) ด้านสังคม คนไทย 4.0 สนับสนุนโดยสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปีงบประมาณ 2563 คาดการณ์ว่า ภาพของเมืองในอนาคตจะมีคนไร้บ้านและกลุ่มคนเปราะบางที่เสี่ยงต่อการไร้บ้านเพิ่มขึ้น เป็นผลจากแนวโน้มความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจสังคมในเขตเมืองที่เพิ่มมากขึ้น ค่าครองชีพและที่อยู่อาศัยในเมืองที่สูงขึ้น การเพิ่มจำนวนของครัวเรือนตัวคนเดียว (one-person household) การเข้าสู่สังคมสูงวัย ความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีในการผลิตที่ลดการใช้แรงงาน ความไม่แน่นอนทางรายได้ และพื้นที่ฟุ้งฟางทางสังคมที่ลดลง รวมถึงความรุนแรงและเวลาที่เพิ่มมากขึ้นของภัยธรรมชาติ ซึ่งจะก่อให้เกิดความเปราะบางของประชากรในเมือง ส่งผลต่อความเสี่ยงในการเป็นคนไร้บ้านที่เพิ่มสูงขึ้น ทั้งนี้ แม้ว่าจำนวนคนไร้บ้านในประเทศไทยมีจำนวนไม่มากเมื่อเทียบกับหลายประเทศ แต่กลับพบคนไร้บ้านกระจายทุกจังหวัดในประเทศไทย จากรายงานการประมาณการประชากรคนไร้บ้านภายใต้สถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ยังพบว่า คนไร้บ้านมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างน้อยร้อยละ 30 สะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่เพิ่มสูงขึ้น

ตารางการประมาณการประชากรคนไร้บ้านภายใต้สถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

	สถานการณ์	จำนวนคนไร้บ้าน ในกรุงเทพมหานคร ก่อนเกิดสถานการณ์ การระบาดของ ไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)	ประมาณการจำนวน คนไร้บ้าน ในกรุงเทพมหานคร หลังเกิดสถานการณ์ การระบาดของ ไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)	อัตราการเปลี่ยนแปลง
1	สถานการณ์ที่ 1 : ธนาคารแห่งประเทศไทย (2563) พยากรณ์ว่า เศรษฐกิจหดตัว 5.3%	1,307 คน	1,688 คน	↑ เพิ่มขึ้น 29.15%
2	สถานการณ์ที่ 2 : World Bank (2020) พยากรณ์ว่า เศรษฐกิจหดตัว 3-5%	1,307 คน	1,595 – 1,675 คน	↑ เพิ่มขึ้น 22.03 – 28.15%
3	สถานการณ์ที่ 3 : ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจและธุรกิจ ธนาคารไทยพาณิชย์ (EIC) (2563) พยากรณ์ว่า เศรษฐกิจหดตัว 5.6%	1,307 คน	1,701 คน	↑ เพิ่มขึ้น 30.14%

ที่มา : ประมาณการโดยแบบจำลองโอกาสในการเป็นคนไร้บ้าน (Homeless Probability Model) (พีระ ตั้งธรรมรักษ์ และคณะ, 2562)

หมายเหตุ *ประชากรคนไร้บ้าน (พื้นที่กรุงเทพ) ณ ปี พ.ศ. 2558 สืบค้นโดย อรรถพร พิทักษ์ธานี และคณะ (2559)

- ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- ✓ ศึกษาแนวโน้มสถานการณ์ทางสังคม โดยนำบริบทความเสี่ยงอื่น ๆ มาร่วมวิเคราะห์ อาทิ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การวิเคราะห์ภาพครัวเรือนเปราะบางในอนาคต เพื่อการวางแผนในการแก้ไขปัญหาความยากจน ลดความเหลื่อมล้ำ และยกระดับคุณภาพชีวิตประชากรทุกกลุ่มให้ดีขึ้น
- ✓ ผลักดันมาตรการให้ประชาชนเข้าถึงการจัดสวัสดิการที่ตอบสนองต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐาน และได้รับการคุ้มครอง พิทักษ์สิทธิ ไม่เลือกปฏิบัติและเท่าเทียมกันของทุกคนในสังคม
- ✓ การเตรียมความพร้อมในการพัฒนาเมืองแบบใหม่ที่ตั้งอยู่บนฐานของความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม การยกระดับเทคโนโลยี รวมถึงต้องปรับตัวและมองหาโอกาสจากการขยายตัวของความเป็นเมืองเพื่อการแข่งขันในอนาคต โดยยึดความอยู่ดีมีสุขของประชาชน

